

De Philips Lighting zonnwijzer in Roosendaal

door Jacob Borsje

Eind september 2015 kreeg ik een mailtje van Frans Maes of ik tijd en zin had om in Roosendaal bij een hoepelsfeer te gaan kijken, want er stond daar een zonnwijzer die opgeknapt moest worden. En of ik het zag zitten om dat te doen.

Deze zonnwijzer was namelijk geschenken door het personeel aan het bedrijf in 1955 (AANGEBODEN DOOR HET PERSONEEL 5 NOVEMBER 1955) staat er op de messing plaat. Philips Lighting Roosendaal gaat zijn poorten sluiten en ze willen de zonnwijzer behouden. Hij wordt eerst nog enkele maanden tentoongesteld en dan gaat de zonnwijzer naar Eindhoven waar hij wellicht een nieuw plaatsje krijgt toegewezen.

Na enig wikken en wegen, toch maar eens gaan kijken. Samen met de heer Rob Blokland van Philips Lighting hebben we de zonnwijzer bekeken (fig. 1). Voor het oog zag ik er wel brood in en daar draaide het ten slotte allemaal om. De zonnwijzer moest gewoon helemaal opgeknapt worden. Geen speciale bewerkingen zoals stralen en / of verzinken of poeder coaten maar gewoon schrappen, schuren, gronden en in de lak zetten.

De uurband was een ander verhaal daar moesten de uurscijfers opnieuw aangebracht worden in bladgoud, evenals de vierkante uur c.q. halfuur punten. Ook de nachtelijke (hemelsblauwe) sterrenhemel waarop allemaal vierkantjes voor de uren en de halve uren waren aangebracht. Dit betekende dat ik alle cijfers moest overtekenen om uiteindelijk het bladgoud aan te kunnen brengen.

De 2 messing platen een met de tijdvereffeningslus en de andere met de schenkingstekst kon men amper nog lezen zo verweerd was het messing.

Fig. 2 De zonnwijzer in de workmate geklemd.

Fig. 1 De zonnwijzer voor de renovatie

Ik heb dus ja gezegd tegen de klus. Een prijsopgave gedaan en na overleg in hun managementteam zijn ze hiermee akkoord gegaan.

Op 13 oktober heb ik de zonnwijzer opgehaald.

Thuis opgesteld in de workmate (fig. 2) ontdekte ik dat de stijl wel erg laag stond (n.l. 38°), waarschijnlijk hebben ze de hoeken verwisseld tijdens het maken in 1955?

Daarover contact gezocht met de heer Blokland en hem het probleem voorgelegd. Voor hem had dit niet zo'n prioriteit. Maar ik heb hem duidelijk kunnen maken dat een gnomonist zich dit niet kan veroorloven en zeker niet tegenover zijn achterban.

De heer Blokland kon er toen mee akkoord gaan als de prijs maar niet aangepast werd. nou ja een hobby kost altijd geld nietwaar?

Het kostte mij dus in ieder geval een halve dag extra werk!

Over het schuren en ontroesten van de zonnwijzer zal ik verder niet uitweiden, want iedereen weet waarschijnlijk wat voor werk dat is. Maar het is me (weer) gelukt.

Fig. 3 De zonnwijzer ontdaan van roest en verf.

De messing platen waren een grotere uitdaging, want hoe krijg je die weer mooi schoon zonder naar een polijstbedrijf te gaan.

Eerst met Brasso koperpoets geprobeerd, daarna citroenzuur, toen geborsteld met messing borstels enz. Het resultaat was niet wat ik hoopte, toen maar een flacon Antikalk gekocht en daar mee goed ingespoten en een dag en nacht in laten werken en ja hoor dat was het beste middel om de oxidatie op te lossen. Hierna volgde lang, veel en hard poetsen en met staalwol de laatste restjes van de oxidatie wegschuren.

Wat hierna volgde was het oppoetsen en in de blanke lak zetten van de messing platen.

De foto's zijn niet erg duidelijk, vanwege de lakglans.

Het opschrift bij de tijdvereffeningslus luidt:

DE ZONNEWIJZER GEEFT DE ZONNETIJD AAN. OM DE NEDERLANDSE TIJD TE VINDEN MOETEN ZOVEEL MINUTEN ALS ONDERSTAANDE FIGUUR VOOR ELKE TIJD VAN 'T JAAR AANGEEFT WORDEN OPGETELD.

De voetplaat die onder de zonnwijzer op de sokkel zit is van beton gemaakt met daarin de vier windrichtingen in fraaie letters uitgehouwen.

Maar om de een of andere reden hebben ze er ook nog een messing plaat opgelegd met de vier windrichtingen er in gefreesd, deze messing plaat is in betonkleur geverfd en vast geschroefd op de betonplaat.

De gefreesde cijfers heb ik zwart gemaakt voor een beter contrast.

Fig. 6 Uurcijfers voor de restauratie

De Arabische cijfers in de uurband waren van een dusdanig font dat deze niet op de computer te vinden waren om te kopiëren dus heb ik ze allemaal nagetekend op A4 in Auto-Cad en daarna uitgesneden met een scalpel, de uitgesneden cijfers weggegooid en de contramal gehouden. De uurband was 75 mm breed en de cijfers 40 mm hoog.

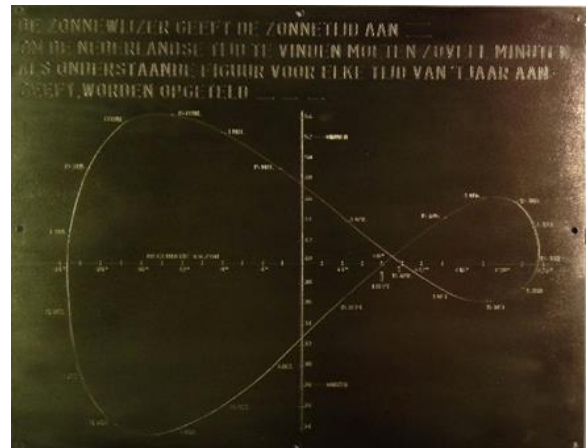

Fig. 4 De twee messing platen van 39,5 x33 cm

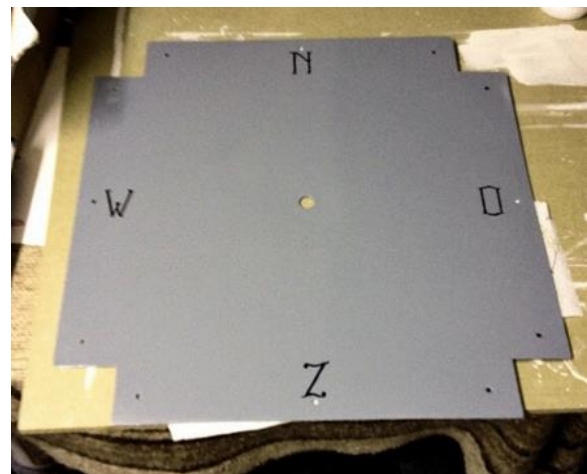

Fig. 5 Grondplaat met windrichtingen

De vierkantjes zijn 7 mm in het vierkant en diagonaal aangebracht en tegen de zijkant van de uurband zijn het halve vierkantjes die ook diagonaal aangebracht zijn. Ook deze hele en halve vierkantjes heb ik eerst uit moeten snijden en dat waren er nogal wat!

Maar dit was niet wat ik wilde hebben want met een papieren mal alleen kon ik geen cijfers overbrengen want het moest plakken anders kruipt de lijm en/of de oker grondverf er onder waardoor er uitgelopen cijfers ontstaan en dat wilde ik voorkomen.

De urband is aan de buitenkant zwart geverfd en aan de binnenkant waar de uurscijfers moeten komen wit, het overgebleven deel tussen 6 uur 's avonds en 6 uur 's morgens is hemelsblauw.

De contramal van papier heb ik in eerste instantie op plakplastic gelegd wat voor schoolboeken werd gebruikt, afgetekend en ook weer uitgesneden, maar dit werd een fiasco, het plastic was te dun en het scheurde heel snel en... de okerverf kroop er onder.

Deze rol plastic werd dus afgekeurd.

Toen naar een schildersbedrijf gegaan die had plakplastic dat taaier en wat dikker was en ook niet onbelangrijk, het plakke ook nog eens prima!

Dus toen alles nogmaals uitgesneden, zodat ik met het aanbrengen van de cijfers en vierkantjes kon beginnen.

Het was een erg tijdrovend klusje maar gelukkig had ik een nieuwe manier van (goud)plakken gevonden bij De Firma Linova in Zutphen.

Dat is het Kölner instacoll verguldsysteem HA (high active) Deze bestaat uit een Instacol Base HA en een activator.

Bij letters en biesen kan ik gelijk gaan plakken op de aangebrachte Base, bij grotere oppervlakten dient het oppervlak eerst goed te drogen 1 a 2 uur, maar dan kan je ook alles al insmeren!

Na deze 2 uur neem je de Instacoll activator, smeert het te beplakken vlak in dat je redelijkerwijs kan beplakken. Laat het 5 a 10 min drogen en breng het bladgoud aan, bij de vroegere manier van het insmeren met mixtion moest je 3 uur wachten of langer voor men de goede plakkracht had voor het bladgoud. Hierna moest je weer 3 uur wachten na het insmeren van een nieuw stukje materiaal.

Een vooruitgang dunkt me die Instacoll.

Fig. 7 Ingesmeerd met Base

Fig. 8 Bladgoud aangebracht.

Fig. 9 Werkopstelling aanbrengen uurscijfers.

In figuur 9 zie je twee flacons rechts de gele base en links de activator en ook nog een plastic mal op de urband. Rechtsboven ziet men de papieren contramal en op de voorgrond een blaadje bladgoud.

In figuur 10 ziet u de urband met de plastic contramallen en waarvan al een gedeelte met bladgoud is beplakt. De uurscijfers zijn al gedaan.

De pijl en de veer zijn ook van bladgoud voorzien en wat mij toen nog restte was het in elkaar zetten van de urband in de zonnwijzer.

Fig. 10 De urband met de contramallen.

Intussen had de heer Rob Blokland een RVS frame laten maken waarop de zonewijzer geplaatst zou worden in het museum "Het Tongerlohuys" in Roosendaal.

Na wat te hebben gegoogled naar het Tongerlohuys in Roosendaal kwam ik op de site van:

<360reportages.nl > uw Google Street View Trusted partner terecht.

En hier kon ik zo met de witte pijlen het Tongerlohuys binnen lopen en na wat rondgekeken te hebben in het museum m.b.t. de Philips expositie zag ik tot mijn grote vreugde door de achterdeur van het museum de Zonnewijzer staan, op een klein pleintje.

Wel in de schaduw van een boom, maar goed de bladeren waren er al af zo te zien en het is maar voor tijdelijk natuurlijk.

Deze onderstaande foto is wat dichterbij genomen van de Google trip door het museum, waar hij deze maanden een plekje heeft gekregen in de tuin van het museum alvorens hij misschien verkast gaat worden naar Eindhoven.

